

Waldenstadt: Joh.

Friar. Notten.

1755

254

3.

72.

DE
VITA SCRIPTIS ET MERITIS
JOHANNIS FRIDERICI
NOLTENII

LYCEI SCHENINGENS. RECTORIS

SCHEDIASMA

M. JOH. ARNOLD. BALLENSTADII

HELMSTADII
APVD CHRISTIANVM FRIDERICVM WEYGAND
MDCCLV

№ 3500

DE
VITAE SCRIPTIS ET MERITIS
JOHANNIS FRIDERICI
NOFFENII
EXCELSISSIMI SACCINIAE RECTORIS
SCHOLAE
M. JOH. ANNOH. BALLENSTADII

452

HELMSTADII
ANNO CHRISTIANISSIMO MDCCLXXV
MDCCLXXV

Si NOLTENIVM, Virum in omni littera-
tura, et in artibus, quae ab humanita-
te nomen gerunt, limatulo iudicio, A-
thenaei nostri quondam, immo litterati
orbis totius decus immortale; morte nec opina nobis
ereptum, non alia re nomen suum memoriamque ae-
ternitati commendasse iudicarem, nisi carminis con-
dendi arte; minimam certe meritorum ejus partem
adsecuti videremur: quum major sit laus, qua tan-
tum non omnes ipsum ornant. Qui enim frequentes
cum illo fuerunt amici atque collegae, omnes uno
ore adfirmant, plurimam doctrinam in ipso, juxta ac
animi optimi indolem, quae innocentiam hominis fa-

ma

A 2

ti

tis declarat, pari passu ambulasse: omnes fatentur atque etiam profitentur, illum decus omne virtutis, religionem vitae cum sapientiae laude summa junxisse. Ac mihi quidem si quis unquam paedotriba scholam regendi artem satis cognitam habuisse visus sit; unus hic noster, et juventutis studiosae deliciae, et sui ordinis ornamentum, hanc vel omnium maxime in promptu habuisse, semper judicavi: quum, quicquid egerit, idemidem scholae incrementum atque comoda spectarit, ut neque in vita omni genere virtutis, neque in cathedra virtutibus illis cardinalibus, pietate, prudentia, rei litterariae scientia atque patientia concordiaque, quisquam ex omnibus ludimagistris, quos fama diu celebravit, huic nostro omnino sit anteponendus. Quum vero de talibus, et in ordine suo insignibus ad laudem viris nihil obscure nunciari debeat, quoque plura sint virtutis et industriae ornamenta, tanto magis ea in lucem protrahi deceat: nemo nobis vitio vertet, si in Vitae hujus Viri enarratione vel ea, quae minora multis videantur, interdum proferamus.

Natus est NOLTENIVS in molendino nescio quo, haut procul Eimbecca, Principatus Grubenhagensis metropoli, sito, quum matrem, iter ingressam,

fam, partus dolores praevenissent, anno scilicet nonagesimo quarto saeculi superioris, d. XV. m. Julii. Patre usus est PAVLO MARTINO NOLTENIO, hujus saeculi poëta satis illustri, quemque doctarum hederæ præmia frontium fecerant populo, humanitatis in Lyceo nostro doctore quondam primo atque strenuo; matre vero ANNA DOROTHEA BETTENIA, M. HENR. BETTENII, Alshufani quondam Praefulis filia, JOH. JAC. KOENIG, Pastoris Hulderfani in Grubenhagenensi Principatu, eoque extincto, PAVLI MART. NOLTENII, uxore. Beatus Vir in convictu atque consuetudine impensius eam laudare solebat, quod pietatis studium, quod in primis coluisset, una cum lacte sibi instillare coeperit, fari inclementiam insuper accusans, quod eadem vix annum septimum ingresso sibi morte prærepta fuerit, omni educationis molestia in patris recidente curam: Donec ad secundas nuptias animum adpelleret parens, cum ELISABETA DOROTHEA BVTNERIA conjunctas, quæ et ipsa educationis operam et alterum PAVLO MARTINO filium suscepit, non minus, quam natu majorem de re litteraria summopere meritum, dum viueret, RVDOLPHVM AVGVSTVM, Ducis Nostri Serenissimi CAROLI a libellis, quem Registra-

gistratorem vocant Archiui, *Commercii Litterarii*, et plurimum libellorum scriptorem non inuentum; cujus viri, a. 1703. Scheningae nati, anno vero 1752. d. XV. Sept. Wolfenbutelae morte nec opina rapti gratus hic recolo memoriam, quod arctum mihi cum ipso, in urbe Guelfica quum degerem, amicitiae erat vinculum. Avus nostro obigit JOHANNES NOLTENIVS, alias OLORINO (*) dictus, Brunsvigas, Po. Laur. Caesareus, scholae patriae Aegidianae primum ConRector, Pastor deinde per quinquaginta annos Timmerlagae, haut procul Brunsviga, et S. Ministerii per dioecesin ab Illice dictam, Senior, natus a. 1635. m. Dec. demortuus

(*) De nominationis istius, ut et insignium, quibus *Noltenii* utuntur, rationem hanc ex ipsius, qui primus ea in familiam intulit, JO. NOLTENII ore cognoscere juvat. Is enim, diplomate archetypo per incendium amisso, nec nisi ligula ferica, auro distincta, nomineque *Olorino* intertexta, mirandum in modum ex igne servata, in filiorum suorum, et si qui futuri sint, nepotum gratiam, versiculos hosce insignium exemplo subjecit:

Quis gerat, hic quae picta vides, *insignia*, quaeris,

Dicam: NOLTENIO RISTIVS illa dedit.

RISTIVS ille, Sacri Comitum vocitare Palati

Quem sacra Romani Caesaris aula jubet.

Is simul et *Cyenum* dedit, et *tria laurea ferta*,

Hunc quum maccharet Vatis honore virum.

tuus vero a. 1714. d. 24. Januar. cujus vitam a nepote conscriptam infra indicavimus. Aviam habuit DOROTHEAM SCHWABIAM, PAVLI SCHWABII, Ecclesiarum Scholarumque Brunsvicensium tunc temporis, ut vocabant, Coadjutoris, vel si mavis, Vice-Superintendentis filiam unicam. De cujus numerosa prole, sedecim enim liberorum felix mater fuit, videtis vitam JOHANNIS NOLTENII. Equidem nihil habeo, quod addam, nisi quod HENRICI ERNESTI, Pastoris Timmerlagensis filius, JOHANNIS nepos, JOHANNES RVDOLPHVS, Vir de universa re sacra nostra meritissimus, primum Gardelegiensis Scholae Rector, tum in eadem urbe Diaconus, Veteris Marchiae Superintendens Generalis, Prignitinae Inspector et Stendaliae metropolis Pastor Primarius, haut diu patruelibus suis JOHANNI FRIDERICO et RVDOLPHO AVGVSTO fuerit superstes; vita enim 1754. d. VIII. Dec. discessit. De proavia paterna et quidem altera, ELISABETA MEDERIA, PAVLI SCHWABII Conjuge, non possumus non hoc loco mentionem injicere; Filia enim fuit DAVIDIS BERNHARDI MEDERI, Pastoris Neukircha-Bornumensis Misniae ex ELISABETA PFAHLERIA; neptis vero DAVIDIS MEDERI, Superintendentis
Ohrin-

Ohringa-Hohenloensis, qui duorum et septuaginta Verbi Divini ministrorum primus fuit, qui Formulae Concordiae subscripsit, et in conjugio cum CATHARINA MOERINGERIA, HERMANNI MOERINGERI, saltuum in Episcopatu Herbipolensi Praefecti, filia vixit. Proavum nactus est HENNINGVM NOLTENIVM, mercatorem Brunsvicensem, cum quo nupta fuit ELISABETA HARTMANNIA, CHRISTOPHORI HARTMANNI, Senatoris Brunsvicensis filia; Abavum vero GEORGIVM NOLTENIVM, Bruxellis oriundum, Brunsvigae mercaturam facientem, quo ob inauditam Ducis Albani, tunc temporis illic saevientis, tyrannidem aufugerat. Igitur quid de antiquitate Familiae NOLTENIANAE existimemus, quum sit in promptu; ex illis enim una est, quarum origines ex Belgio sunt repetundae; quod in B. SALIGII vita prae nobis jam tulimus; nunc de materno quoque B. NOLTENII genere pauca addere liceat. Id quidem ita sese habet. Matri ANNAE DOROTHEAE pater obrigit M. HENRICVS BETTENIVS, Alshufanus Superintendens, qui conubio secum junxerat CATHARINAM HECKENBERGIAM, filiam FRIDERICI HECKENBERGII, moneetae cudendae in Hercyniae tractu Praepositi, quem
Dire-

Directorem vocant, cui veteris prosapiae virgo, CATHARINA de STAIN, fuit collocata. Proavum maternum nactus est HENRICVM BETTENIVM, Alfeldensem Pastorem, qui in matrimonio habuit ELISABETAM a PEINE, patricii stemmatis, quod Brunsvigae floret, matronam.

Huic igitur Familiae ortum debebat, de qua, si alia mittamus, hoc certe singulare observamus, quod pater atque filius in eadem, JOHANNES & PAVLVS MARTINVS, ob ingenium fundendique carminis artem uterque laurea donati fuerint. Quid? quod ipse nepos JOH. FRIDERICVS eum honorem etsi oblatum spreuit, tamen prae multis aliis meruit. Pueritiae annos Wolfenbutelae exegit: inde a MDCC cum patre, annum VII agens, Scheningam migravit. Qui quum in hac urbe litteras elegantiores magna nominis celebritate et laude publice docere coepisset, Conrectoris spartam nactus, filium quoque suum iis disciplinis, quibus puerilis aetas imbui solet, instituentum curavit. Nec is quidquam praetermisit, quominus omnes ingenii, aetatis industriaeque nervos in eo contenderet, ut doctorum suorum, Jo. Bernhardi GOETZII, Receptoris, Sigism. Andreae CVNONIS, tum Conrectoris, et Jo. Philip. SCHROEDERI, Sub-

B

ConR.

ConR. parentis in primis ConR. et Rectoris spartam ornantis, praestantiam imitatione consequeretur. Ita factum, ut annum XVII nondum egressus tantos jam in elegantiorum litterarum cultura fecisset profectus, ut ab omnibus aliis, non vero a parente, maturus judicaretur, qui scholam cum academia mutaret. Laudatus enim hic vir ex eorum hominum numero erat, qui praeproperam profectioem in academiis plane abhorrent. Illi enim, dum revocare a cupiditate ista juvenum mentes student, succum in eo esse diuturnum negant, quod nimis celeriter maturitatem adsequatur. *Admodum salutare esse scholastico dicunt, haerere satis diu in subselliis scholasticis, et revereri publicos magistros, nec protinus, curriculo utcumque finito, cruda fere adhuc studia humanitatis propellere in academiis, et ad altiora praecipiti animi consilio velle eniti.* PAVLO igitur MARTINO JOH. FRIDERICVS nondum maturitatem suam habere videbatur, qui in iis scientiis, quae ob excellentiam suam superiores audiunt, in academia quadam illustri institueretur, annos XVI licet jam expleffet. Nec injuria: haut enim quidquam fecit reliqui parens, quod ad formandum ludi moderatorem pertineret. Hoc quum spectaret, hoc quum vellet, opus erat quum lon-

longiori in scholis spatio atque curriculo, tum accuratiori istorum hominum, qui ratione docendi aliis praestarent, intelligentia.

Haec quum esset parentis ratio, filius auctoritatem ejns et consilium secutus, primum Brunovicum se contulit. In hoc negotiis atque humanitati apto domicilio tum temporis, anno nimirum MDCCXI artes optimas profitebantur viri de re scholastica meritiissimi, Frid. WEICHMANNVS, Gymnasii Martiniani Rector, et Daniel POHLMANVS, Gymnasii ejusdem ConRector, quorum in disciplinam quum se dedisset Noster, utrique aequae carus erat; illi pro jure amicitiae, quae inter ipsum atque Nostri parentem intercesserat in curriculo scholastico; huic quum ob cognationis vinculum, quo conjuncti erant inter se; tum maxime ob enixum litterarum studium. Quod quum reliquis omnibus satis probasset, tum maxime praeceptoribus suis; tamen specimen diligentiae aliquod documentumque luculentissimum ingenii & progressuum in artibus, antequam scholae isti valediceret, voluit extare. Opportunum ita accidit, ut hoc anno CAROLVS III. Hispaniarum atque Indiarum Rex, post electionem legitime factam, Romanorum Imperator sub CAROLI VI. nomine Francofur-

ti, more consueto, inauguraretur. Hanc occasionem suam esse ratus NOLTENIVS, devotissimum Potentissimae Domui Guelficae, Principibus praesertim Serenissimis, Dominis ANTONIO VLTRICO, CAROLI Imp. Profocero, et LVDOVICO RVDOLPHO, Socero, testificandi animum, actum ipsum oratione ligata, cum Latina, tum domestica, linguis celebravit, quae ipso Duce Seren. ERNESTO FERDINANDO, praesente a confessu amplissimo magno cum plausu fuit excepta. Videtis Programma Frid. WEICHMANNI, vario metri genere constans, huic actui praemissum, et Brunsvigae una cum Panegyrico WEICHMANNI eodem anno forma maxima typis exscriptum.

Brunovico se contulit Gotham. Illustre Gymnasium Gothanum nulli totius Germaniae et doctorum claritate, et alumnorum disciplina rectiore frequentiaque, et optimorum institutorum exercitio, quae Principi Suo Nutritori Serenissimo, ERNESTO Pio debet, tum temporis cedebat. Princeps hic in tantum laudandus, in quantum virtus vitaeque sanctitas intelligi potest, scholam istam non solum *praeclaris tectis, ornatissimis artium variarum palaestris, firmissimisque columnis exornaverat; sed doctrinarum egregiarum*

rum

rum foecundissima scripta, ut sermonis utriusque optimos scriptores, Historiae Eccles. Compendium, Logicam, Physicam, Grammaticam Lat. Vocabularium, Latinitatis Scholam, sacrarum profanarumque scientiarum systemata omnia ingentibus impensis componi excudi et discentium emolumento introduci jufferat. Praeterea ordinaria quum magistris stipendia solvenda, tum novas accessiones et commoda iis decernenda curaverat, magistrisque novis, utpote Collega Classis Selectae, SubConrectore, Coenobii Inspectore, Praeceptoribusque Germanicis Collegio aucto effecerat, ut in singulis classibus supremis quinque professores per vices juventutem publice docerent. Pietatis ERNESTINAE leges FRIDERICIANA sapientia et clementia conservatae erant. Ita factum, ut ad Illustre hoc Gymnasium undequaque frequentes et ab exteris terris confluerent. Florebat tum Gymnasium Viris Celebb. Gothofredo VOCKERODT, Rectore, et Jo. Conr. KESLERO ConR. Hoc satis causae NOLTENIO poterat esse, cur Gotham abiret; sed et alia fuit. Vir nimirum reverenda dignitate variaque doctrina praestantissimus, pietatis adfector strenuus, Georgius NITSCHIVS, Eccles. et Schol. Gothan. Saxon. Duc. Antistes Generalis et Consistorii Assessor ab A.

MDCCIX in hac urbe sedem ac domicilium constituerat. Quum Wolfenbutelae Verbi Divini praecone-
nem ageret, arctam cum parente Nostri amicitiam co-
luerat, ipsique fuerat auctor ad mittendum eo filium,
quo pietatis et litterarum celeberrimam illam officina-
nam ejusque leges rationemque disciplinae, nosceret.
Tanti atque talis viri auctoritas igitur satis apud NOL-
TENIVM ponderis ad iter ingrediendum habebat.
Nec eum consilii poenituit; simulatque enim Gotham
venit, hunc Praesulem humanitate sua adeo cepit, ut
ab eo cupidissime statim reciperetur, gratis domi ejus
habitans, gratuitoque convictu ipsius usus. Vixit vero
in castissima hac domo ita, ut et ad optimarum artium
studia adsidue incumberet, et quum NITSCHIO,
tum reliquis, in maxima dignitate constitutis homi-
nibus, quibus a Praesule commendatus erat, atque
optimo cuique fuerit probatissimus. Viris enim illu-
stribus ac celeberrimis Gothae tum commorantibus,
ad convivia quoque, quae iis idem parabat
NITSCHIVS, ab ipso invitatis, Nostro simul inter
convivas istos admissio ansa dabatur, in eorum noti-
tiam veniendi, atque fautoribus iis utendi. E quibus
nominare jam liceat Virum Perillustrem Jo. Frid. BA-
CHOVIVM, L. Baronem ab ECHT, Sereniss. Ducis
Saxo-

Saxonici Gothani Consilii intimi Directorem, Consilia-
rii Imperii aulici quoque splendidissimo axiomate ab
Augustissimo Caesare LEOPOLDO decoratum, Vi-
rum ad laudem maxime insignem: Virum item Per-
illustrem Georg. Melch. de LVDOLPH, summi apud
Germanos Tribunalis Assessorum: Virum item sum-
me Reverendum atque Doctissimum Jo. Henr.
FEVSTKINGIVM, Principis a concionibus Aulicis;
Illustrem et Summe Venerabilem Virum, Ernest. Sa-
lomon. CYPRIANVM, Venerab. Protosynedrii Fri-
densteinensis Propraesidem, tunc Gymnasii Illustris
Casimiriani, quod Coburgi floret, Directorem; D.
REDELIVM, Antistitem Altenburgensem; M. Jo.
Hieron. WIEGLEBIVM, Past. Glauch. & reliquos.
Vnus Tobias PFANNERVS, a Consiliis Ducum Li-
neae ERNESTINAE, Jctus insigni pietate commemo-
randus, numquam adduci poterat, ut nostrum
admitteret; etsi nullam hebdomadem praeteriret, qua
domum ejus non intraret, quum saepius ad eum ab
Hospite suo mandata haberet. Neque vero Viri in-
humanitati, nec odio sui hoc unquam tribuit NOL-
TENIVS, sed vel imbecillitati nescio cui, quae adeo
eum fregit, ut perpetuo detineretur lecto, vel etiam
tentationibus ejus gravissimis, quibus impeditus ne-
minem,

minem, praeter NITSCHIVM, paucosque praeter-
 ea, quibus fidem habebat, et coram quibus lacru-
 mans pectus suum exonerare poterat, admittere con-
 sueverat. Tot beneficiis igitur a NITSCHIO adfe-
 ctus et filii paene loco habitus Noster, ut crimen in-
 grati, quod semper averfatus est, plane effugeret,
 Hospiti huic suo in describendis scriptis, evolvendis-
 que libris quasi quidam studiorum ac laborum focus,
 et in instituendis in Doctrina saniori, Historia et Geo-
 graphia quinque ejus filiabus, Illustris illius Godofr.
 Guil. SACRI, nepribus, operam dedit. Ex quibus
 fatis patet, quae vitae consuetudo Gothae illi fuerit,
 et quomodo in curriculo suo versatus sit; quum non
 tantum diatribis scholasticis tempus consumserit, sed
 et rebus aliis, quae hujus aetatis tironibus in usu non
 sunt, operam impenderit. Is quidem hujus vitae
 suae tam laudabiliter actae fructum tempore suo ma-
 ximum cepit.

Et si vero urbs ipsa totque commoditates, qui-
 bus in illa fruebatur, ipsiusque NITSCHII deside-
 rium tam bonae mentis adolescentem secum retinen-
 di, eum ad commorandum ibi diutius allicere pote-
 rant: tamen voluntas parentis intercedebat, qua in
 aliud Gymnasium, Berolinense nimirum, quod a JO-

ACHIMO

ACHIMO FRIDERICO, Electore Serenissimo, ejus fundatore, nomen accepit, avocatur. Patris illud consilium in filium amori singulari tribuendum erat, quippe qui futurum scholae doctorem formare in animum induxerat, adeoque ne maturum quidem etiamnum ei videbatur tempus ita, ut in academiam filium mitteret. Favet fortuna ausis; gratiam enim Viri Perillustri Marquardi Ludovici de PRINZ, Supremi in Aula Berolinensi Mareschalli, Directoris Summi Gymnasii Joachimici, favoremque Viri Summe Reverendi, Samuelis Christiani TEVBERI, Superintendentis Generalis Principatus Halberstadiensis, sine negotio expertus, sodalibus hujus Gymnasii, qui publice ibi aluntur, adscriptus est. Scheninga igitur, quo se receperat, Gotha revertens, A. MDCCXIII. die, angelorum principi ab ecclesia decreto, Berolinum petiit, ibidemque illustres Doctores atque Professores cum fructu audivit, in quibus Beatum Virum nominare memini VOLKMANNVM et MEIERVM OTTONEM. Aliquoties cum his quoque palaestram disputantium ingressus est, ita, ut modo respondentis, modo opponentis partes his ducibus suis sustineret. Quodcunque vero tempus operis exercitationibusque scholasticis suffurari poterat, id omne lectioni

C

atque

atque excerptioni librorum, quos Bibliotheca Electoralis servat, diligenter impendebat. Sex menses Berolini commoratus est, nec amplius, quam a Parente domum revocaretur. Nec tamen prius discessit, quam orationem, qua gratum erga Praeceptores Patronosque animum testaretur, publice recitaret. Quae quidem panegyris nostro adeo sollemnis, tamque digna visa est, ut ipsa tironum nomina, qui una cum eo ad dicendum prodibant, memoria retinuerit. Erant autem omnes equestri loco nati, veterumque prosapiarum juvenes, Baro Otto Albertus a SCHOEN-AICH, Joh. Georg. a MARWITZ, Frid. a GERS-DORF, Frid. a SCHNITTER, Frid. Magnus Carolus a RHEZ, et Otto Sigism. a STVRM, quod non parum interfuit ad actus hujus decorem augendum. Mos ita traditus est ab Ephoris Joachimici Gymnasii, ut tironibus tale profectuum suorum documentum edentibus librum dono dent. Igitur et Noster tali praemio donatus abiit, nimirum Joachimi II. CAMERARII, Medici Norici, Centuriis IV. symbolorum et Emblematum Ethico-Polit.

Sic ab optimis litteris quam pulcherrime instructum et in quatuor Gymnasiis a peritissimis Magistris formatum excepit tandem Alma Julia, anno supra mille.

millesimum septingentesimum XIV. circa tempus, quo Christi in vitam revocati agitamus memoriam. In hac Academia, quos audiverit doctores, quibusve interfuerit scholis, aut quibus amicis usus sit, longum est minusque necessarium dicere. Ita enim doctus, ita institutus erat NOLTENIVS, ut animo fuisse omisso, aut languori desidiaequae se dedisse non existimandus sit. In primis tamen carus erat celeberrimi nominis Doctoribus Christophoro Henrico RITTMIEERO, et Andreae Julio BOETTICHERO, illi Theologo, huic Medico: quorum uterque liberaliter eum tractavit, beneficiisque profequutus est; ille tamquam hospes et praeceptor; hic tamquam patronus optimusque evergeta. Quanti quoque a BOEHMERO, quanti ab HARDTIO, ac quantis Viris! fuerit aestimatus, operae pretium erit, commemorare. Justus Christoph. BOEHMERVS enim, quum Oratio a NOLTENIO *de Usu et Abusu Poëseos* in Juleo Majori memoriter recitaretur, Programme eam ob rem A. MDCCXVI. Cal. Jan. edito, hoc elogio eum laudavit: *Eorum in numero (qui Poëticen haud segnitiamant) quoque est, quem in publicam academiae lucem producam, praeclaræ indolis ac doctrinae juvenis, JO. FRID. NOLTENIVS, Scheningensis, Sacrarum Litter.*

doctrinaeque coelestis cultor assiduus, qui paterno exemplo hortatuque juxta cetera politionis humanitatis studia, poësin etiam diligenter colit, quemque usum illa praebeat, et quam perverse eadem ac turpiter nonnulli abutantur, brevi, nec incomto sermone Latino, quem ex prompta habebit memoria, nunc demonstrabit. Solum ille conscripsit hanc suam orationem, quod sincere testor, nulla ne minime quidem mea, opera hac in re adjutus; vitaeque integritate ac decori moris cultu se bonis omnibus hic adprobavit per biennii fere spatium, quod apud nos in diviniorem humanioribusque litteris laudabiliter exegit.

Et HERMAN. von der HARDT, Vir nunquam sine honoris praefatione nominandus, eodem tempore non minus, liberali juvenis ingenio captus, quam carus sibi ille sit, publico testimonio, *Equus Trojanus*, NOLTENIO publice in poëtas differente, inscripto, non obscure declaravit. Editus hic *Equus Trojanus* junctim una cum aliis HARDTII scriptis in Jona ejus A. MDCCXXIII. forma maxima comparet. Idem maximi nominis Vir jam antea A. MDCCXV. Nostro Lauream Poëticam sua sponte obtulerat, quem tamen honorem ille, vel indignum se eo, vel ab hujus aetatis hominibus alienam eam laudem judicans, deprecatus est,

est, his, quae sequuntur, distichis subito atque ex
tempore fufis :

Nomine me gestis tituloque ornare poëtae,

Temporibusque meis laurea ferta dare,

Patris Avique mei ut possim sic aemulus esse,

Et parili passu laudis inire viam.

Verum equidem novi, quam sit mihi curta supellex;

Nomine me dignum hoc non fatis esse reor.

Sum juvenis, puras qui vix Aganippidos undas

Gustavi primis, Magne Patrone, labris.

Tum quoque consensus nondum hac in parte Pa-
rentis

Est mihi, quem pietas ipsa timere jubet.

Da magis hanc meritis, Venerande Patrone, co-
ronam :

Non ego sum vates ; non ego dignus ea.

Interea perfolvo imo de pectore grates

Pro tanto affectu, pro bonitate Tua,

Quod Tu me dignum, Summe Reverende Brabeuta,

Caesarei insigni vatis honore putas.

Vive valeque diu seros in Nestoris annos,

Noltenioque, precor, perge favere Tuo.

Ex quo intelligi licet, quam carus doctissimo cuique
fuerit, et quarum rerum studio, quantum per vale-

tudinem licuit, qua valde infirma usus est in academia, retentus sit. Nunc enim scholas, sive Theologicae fuerint, sive Philologicae et Philosophicae, avide frequentantem; nunc in splendido Patrum Academiae ejusque Civium confessu perorantem; nunc versibus ludentem; nec vero non interdum etiam cathedram disputantium conscendentem videmus. Sic A. MDCCXVI. *Animadversiones Exegeticas*, inque iis *Disquisitionem VIII.* RITTMEIERO Praefide, copiose defendit. Sic anno eodem *Specimina de Fractionibus et Lineis*, WIEDEBURGIO conflictum dirigente, disputantium ritu argumentando probavit. Ut ne addam, quod saepius cum iis, qui respondentium partes sustinere solent, in arenam descenderit, tamquam ex contrario contendens.

Sed

Has inter curas, medio flagrante labore,

Ecce supervenit Scheninga moestus ab urbe
nuntius, Parentem, quem pro eo, ac debebat, unice
amabat, morbo conflictari, quo etiam oppressus haut
multo post d. XXII. Dec. A. MDCCXVI. diem su-
preмум obiit. *Vsque adeo nulla est sincera voluptas
solicitumque aliquid laetis intervenit.* Morte enim
Patris praematura, quippe qui vix annum aetatis

XLIX

XLIX ingressus erat, de medio cursu revocatus sibi
 rebusque suis alia ratione consulere coactus est. Erat
 PAVLVS MARTINVS, Parens, non civibus modo
 magnopere carus probatusque; sed multum etiam
 apud Ipsum Principem, AVGVSTVM GVILIEL-
 MVM, Patriae Patrem Clementissimum, gratia atque
 auctoritate valebat. Princeps itaque, quotiescunque
 Langelebiae, secessu quodam haut procul Scheninga
 sito, commoraretur, eum ad se evocavit, verbaque
 pro concione sacra facientem idemtidem audivit. Eam
 occasionem suam rati, qui propinqua cognatione at-
 tingebant Nostrum, litteras supplices ad Serenissi-
 mum Ducem dederunt, quibus ConRectoris spar-
 tam vacantem ipsi petierunt et sine negotio impetra-
 runt. Non enim diu multumque Princeps cunctatus,
 ut commodum erat, precibus cognatorum NOLTE-
 NII annuit, munusque petatum ei deferri iussit. Suc-
 centuriatus itaque Viro Clarissimo Sigism. Andreae
 CVNONI, qui ConRectoris spartam in hac schola
 ab A. MDCCVII. ornaverat, nunc verò in Paulli
 Martini NOLTENII locum surrogatus erat, A.
 MDCCXVII. d. XXV. Ian. a Viro summe Veneran-
 do, Conr. Casp. TILEMANNO, Principis a Consi-
 liis Consistorii et Scheningensis Ephoriae Antistite,
 rite

rite introductus est. Ita acerbissimus e Carissimi Parentis obitu dolor etsi non sublatus; tamen quodammodo mollitus et levatus erat: id quod amicis ejus non poterat non gratum esse acceptumque, certatim ad gratulandum ei advolantibus. Publice vero hoc ei officium praestitit Vir Plurimum Reverendus Ioachimus Ernestus STEIN, tunc Theol. SS. cultor, jam vero ecclesiae, quae Christo in Marchiae Vkeranae pago Drensen colligitur, Pastor, in Epistola ad NOLTENIUM Helmstadii MDCCXVII. 4. de *Polymathia Adfectata*, in lucem edita.

Magna tunc temporis alumnorum frequentia schola Scheningensis celebrabatur, multis discipulis e terris vicinis maxime Borussicis eo confluentibus, Maximam praeterea partem barbati erant tum scholastici, e quibus nonnulli plures, quam ipse novus magister habebant annos; annum enim is secundum agebat et vigesimum, quum ConRectoris partes in se susciperet. Accedebat, quod statura brevior esset. Quae quidem res licet quemque alium, vel maximi animi divinique ingenii hominem, deterrere a provincia factis dura potuissent; Noster tamen adeo istis omnibus nihil est commotus; animum enim, quod de Phil. MELANCHTHONE refert CAMERARIUS, ingentem

tem in corpore pusillo gerebat: ut potius muneris sibi demandati officium, ope divina et recte factorum conscientia fretus, maxima cum laude expleverit. Non enim solum pietatis et bonarum artium disciplinas, juxta humanitatis et Linguae Romanae studium, cujus puritatem sedulo inculcabat, cum fide et dexteritate juventutem docebat, eamque ad genuinam eruditionem excitabat; sed vitae quoque innocentis exemplo morumque probitate auditoribus suis laudabiliter prae lucebat. Et quum non ignoraret, quanta vis ordinis esset in utramque partem, vel ad disciplinarum nexum fervandum, modumque studiis adhibendum, vel ad ipsam bonarum mentium culturam; nam solem e mundo sustuleris, si tollas ordinem: ejus ita studiosus erat, ut omnes lectiones suas non modo disponderet tempore oportuno, statis eas horis doceret, earumque spatium neque anticiparet, neque abrumperet, sed etiam primus omnium scholae nostrae doctorum esset, qui preces et cantilenas, quibus horae distinguuntur, in ordinem redigeret, easque publici juris faceret. Ipse de ordinis hujus necessitate in scholis et usu in praefatione libelli, eum in finem vulgati, pluribus egit.

Sed et rem familiarem suam, postquam scholasticam constituerat, ut curaret melius, nihil faciebat re-

D

liqui.

liqui. Quum enim animus ejus in provinciae, ipsi mandatae, recte administrandae rationem unice intentus esset, rerum domesticarum, non ita, ut e re sua esset, rationem habere poterat. Eam igitur ut nihilo secius recte ordinaret, Anno MDCCXXII. vitae sibi sociam, in eaque re adjutricem legit virginem, cujus in genis pudor excubabat, et in quam spectata pietas virtusque, quod habuit, omne contulerat, nempe ELEONORAM ELISABETAM CVNIGVNDAM, viri quondam Plurimi Reverendi M. Aug. Friderici SCHNEIDERI, Ecclesiae, quae Christo Wegelebiae colligitur, Pastoris Primarii, relictam Filiam natu maximam, eamque die XXI. Apr. domum duxit. Erat illa ex ANNA EUPHROSYNA KOCHIA nata; quae Thomae KOCHII, Cos. Halberst. et Mariae Hedewigiae ALSLEBIAE filia erat. Avo vero viro summe venerabili Io. Conr. SCHNEIDERO, S. S. Theol. Doctore et Eccl. Cathedr. Halberst. Pastore Primario, et avia Anna Catharina LANDGRAFIA prognata, duorum filiorum Beato Marito Mater, nunc Vidua moestissima. Qui superstes Patri est Filius unicus IOANNES ANDREAS, Iuris studio in Iulia Carolina et Fridericiana, ejusque dein exercitationi usuique forensi operam Berolini et in patria, Scheningae atque Wolfenbu-

fenbutelae dedit, nunc vero, dum haec scribebam, Brunsvigam a Serenissimo Duce CAROLO evocatus a libellis ipsius, quem Registratorem dicunt, esse coepit; quum vero vix dum triginta dies hanc spartam ornasset, Civitatis Blançoburgensis Consul a Principe suo Clementissimo renunciatus est. Ceterum quam suave hoc conjugium fuerit, ejus rei nullum majus testimonium adferre possum, quam quod nunquam in gratiam cum ELEONORA sua redierit. Erat enim, quod inter nos omnes satis constat, *par conjugium incomparabile, et modestiae sanctissimae et suavissimae ingenuitatis et gratiarum venerumque conjugalium exemplum perfectissimum.* Igitur fortunatum se ipsum satis NOLTENIVS; nemo non vero terque quaterque beatum ipsum praedicabat.

Qua conditione quum esset, nec minori fama, amplificandae fortunae ac dignitatis suae facillimam rationem in manibus habebat. Vita tamen otiosa delectatus amoreque scholae suae ductus, omnibus conditionibus, quae ei ferrentur, repudiatis, ipsam satis lautam Rectoris provinciam nunc Hamburgi, nunc Brunsvigae vacantem, ultro sibi delatam recusavit, atque ita per annos XXX. scholae huic pro Rectore praefuit, eoque tempore et Principi suo et scholae ipsique Rectori, et Collegis, cum quibus quam amicissime vi-

xit, satisfecit. Viro autem Clarissimo, Sigism. Andr. CVNONE, Lycei hujus Rectore quondam meritissimo d. VII. Dec. rude donato, noster ad Cathedram hoc modo vacantem et ad docendum in ea iisdem tabulis, quibus ille missionem acceperat, a Duce Serenissimo CAROLO invitatus, recusare non debuit; sed, ut illud animi, rebus suis contenti, fuerat, omnes alias conditiones a se rejicere: ita hoc sapientis et ad sanctae religionis leges recte instituti hominis, voluntati Principis, quae est Dei, mandatisque ipsius clementissimis non adversari. Initiatus itaque more institutoque A. MDCCXLVII. d. XIV. Febr. a summe Reverendo Viro, IO. BERNHARDO SCHROETERO, Schening. Dioeces. Superintendente longe meritissimo, Rectoris provinciam ita administravit, ut nimis longum foret, nimisque impeditum, singulas ejus regiminis partes persequi, aut expressam ipsius, tamquam probatissimi Ludimoderatoris effigiem relinquere velle. Vmbram tantum, quae ex beate Defuncti exemplo feratur, jam sequendam, imagineque ejus quali quali utendum existimamus. Utinam non ad intuum solum, verum etiam ad imitandum sibi omnes, qui scholae praeesse cupiant, eam proponerent, mentemque suam ipsa cogitatione tam laudabilis magistri conformarent!

Quem-

Quemadmodum igitur is omnes pleni et perfecti rectoris numeros explevisse putandus est, qui, quidquid agat, Dei gloriam, discipulorum salutem, quum vitae hujus, tum aeternam, totiusque scholae florem atque commoda spectet: ita de NOLTENIO nobis adfirmare licet, eum hoc tam gravi nomine dignissimum fuisse. Ut enim Dei gloriam augetet, nomenque ejus celebraret, hoc jussit pietas, virtutum illa regina, vitae norma, felicitatisque omnis fons et origo, qua quidem illi nihil prius, antiquiusque nihil erat. Hanc religionis veram laudem et vitae innocentia, et sacra publica religiosissima servando, et preces ardentissime fundendo, et juventuti Numinis summi cultum sincerum omni tempore diligentissime suadendo, nemini non probabat. In officio vero suo ita versabatur, ut nihil praeter scholasticorum commodum ipsiusque scholae florem ac dignitatem propositum unquam habuerit. Quod enim de se Laelius Ciceronianus praedicat, quod nullo incommodo suo ab officio unquam abduci se passus sit; nulloque casu, si valuerit, sibi contingere poterit, ut ulla muneris intermissio fieret, id vere de Nostro praedicare minime dubitamus. Siquidem tanti illi nihil erat, ut momentum horae periret officii: nam

diligentissime semper illos dies, quibus commentandi causa veniendum in ludum erat, munusque illud suum obire solebat. Nec, quod a multis factum videmus, commodi alicujus adipiscendi, cogendaeque pecuniae causa eam diligentiam adhibebat, sed religione veroque in juventutem amore ductus. Qui quidem amor, sicuti par est, paternum vel aequabat, vel non multum a parentum amore aberat. Non enim torvo adspectu, minacibusque oculis eos, qui in disciplinam suam traditi erant, intuebatur; non Catoniano supercilio respondebat, tamquam Orbilius quidam, quem Gratiis iratis plane natum dicas; sed vultu sereno, vocibusque blandis eos admonebat, nec nisi necessitate coactus gravius in immorigeros consulebat, adeo, ut neque austeritas tristis, nec comitas ejus dissoluta esset. Qua in re multum certe adjutus est prudentia, vitae totius rectrice. Hujus enim magna vis est in utramque partem, vel ad recte tradendas artes, vel ad reprehensionem, vel ad laudem, quum est opus et quatenus. Sunt, qui prudentiam vel mediocrem sufficere praeceptorum, vel omnino haud necessariam esse putant. Isti vero, nisi in errore maximo, omnique explosione digno versari dicendi sunt; certe doctoris scholastici munus susque de-

deque habere videntur. Nisi enim prudentia artis-
 que docendi peritia instructus quis recte fuerit, vel
 auditoribus suis, vel ipsis muneris consortibus; si
 non ludibrio; attamen minori apud eos fama auctori-
 tateque erit: nec in ipsis tradendis artibus multum pro-
 ficiet. Prudentia enim est, quae praeceptorem tem-
 poris et loci admonet, eique rationem, omnia cum
 fructu agendi praescribit. Ea praecipit, quae studia
 vel tractanda sint, vel sicco pede transeunda, vel
 emendanda etiam. Ea indolis, aetatis atque profe-
 ctuum rationem habet: ea, quando frenis calcaribus-
 que sit opus, docet: ea, num laudibus sint excitandi,
 an vituperiis sint corrigendi, te admonet. Qui **NOL-**
TENIVM perspectum habuit cognitumque, is vel re-
 ctum in re scholastica sensum, vel in consiliis optimis
 constantiam haud requisiverit, aut desiderarit in eo.
 Nam viam, qua et doctiores et meliores praestaret
 juvenes, non solum habebat cognitam, sed etiam dex-
 teritas accedebat, eam juventuti monstrandi, nec la-
 borem nec operam subterfugendi, qua ipse com-
 modis inservire posset. Quo quidem vitae genere
 tantum effecit, ut incredibili pietate et cultu discipuli
 eum prosequerentur, ac summam, ceu parenti alteri,
 haberent fidem; omnes vero et scholam prudenter
 guber-

gubernando, et vitae innocentia optimi Rectoris munus obiisse dicerent.

¶ Utinam vero quam diutissime frui Lyceo nostro tali moderatore licuisset! neque aliter, atque existimarem, accidisset. Vix enim anni aliquot elapsi erant, ex quo scholae praesse coeperat, quum tantos virium defectus sentiret, ut de provincia ista se abdicando cogitare fuerit coactus. Ea autem virium imbecillitas non adolescentiae vitiis efficiebatur, quod saepius fieri solet; honeste enim, caste et sobrie exegerat aetatem istam: non senectutis; nondum enim sexaginta annos habebat; sed, si fateri verum licet, perpetuis in juventute vigiliis, quibus supra modum se anxerat, concatenatisque in schola laboribus, quibus per quadraginta fere annos se fregerat, imputanda est. Si quis enim praetereundo et quasi aliud agendo doctoris scholastici officium et munus cognoverit, is profecto haud infitias ibit; maximam ejus partem curis et laboribus absolui, quibus non magis animus, quam corpus frangitur. Id igitur in causa fuisse videtur, cur toto hoc curriculo suo capitis doloribus vertigineque laborarit, quae ultimo vitae tempore tantopere inualuit, ut saepius animo quasi praefagiente dicitare solitus sit, eam sibi mortem praeproperam
minari.

minari. Nonnunquam enim interea, dum doceret,
 ab infirmitate ea occupatus ira est, ut ad eam dissimu-
 landam omne ingenium contulerit, omnique pectore
 incubuerit. Sustinuit tamen, quoad ejus fieri potuit,
 mali hujus impetus vehementiores animo forti et prae-
 parato, rebus suis ad omnem casum accommodatis,
 tantisper dum lingua, dumque pes officium praesta-
 rent. Quum vero miserum diuturnumque morbi genus
 ita ingravesceret, ut verendum esset, ne corporis to-
 tius compage labefactata, vi ejus repentina aliquando
 opprimeretur, auctoritate quum amicorum, tum
 blandissimis Conjugis verbis permotus missionem
 scholae petiit, quam utpote honestam atque causa-
 riam a principe Indulgentissimo, Iustissimo ejus meri-
 torum aestimatore, haud difficulter impetravit.

Nunc igitur laborum scholasticorum finis ad-
 erat; nunc calcem videbat, ad quam jamjam erat
 decurrendum. Sed quamvis satis diu saxum hoc
 Sisyphi voluisset; tamen non, nisi quadrimestri spa-
 tio perfecto, deponere personam secum constituerat.
 Dies itaque, qui D. Iohanni in fastis sacer est, huic
 solemnitati destinatus erat, quo scholae, quo discipu-
 lis publice vale dicto, successori lampada tradere cu-
 piebat: hunc diuturni laboris finem, hunc otii desi-

E

derati

derati initium adferre volebat. Sed antequam exoptatus ille dies veniret, quo abire schola decreverat, de medio excessit, atque in concilium coelestium abiit. Morte siquidem subita correptus inter coenandum, bis atque ter sternutans, cum ipsa sternutatione spiritum suum Deo reddidit, hora vespertina septima d. XII. Iunii, quum annos LIX, menses X, dies XXVIII. vixisset.

Talis fuit vitae cursus, talis exitus hujus Viri, qui priusquam per Tabulas publicas Venerabilis Protosynedrii Nostri avocaretur, ab ipso Deo, tamquam summo Imperante ex statione sua avocatus et ad coelestis vitae gaudia evocatus est. Quem si quis a morte nobis raptum doleat; non tamen praeventum ab ea sciat: ipse enim B. V. ut saepe alias, ita et hoc fatali sibi eam die praedixerat, ut omnes intelligerent, minime vulgare mortis genus decere rectorem. Quum enim Imperatori et Praefuli magnae sit laudi, illi stantem, huic sedentem mori, quidni et rectori operantem et pro scholae salute excubantem? Vidimus enim B. Defunctum ipso die emortuali auditorii limen intrantem, nec praeter modum tristem, sed, ut consuetudo ejus ferebat, animo alacri, vultu atque ore prompto: audivimus eum voce clara et contempta dicentem atque docentem: Vidimus calamum, quem vix ac ne vix, quidem

dem moriens, ut de PLATONE relatum legimus, reliquerat, ultimam orationi suae valedictoriae limam adhibiturus. Quid multa? laboribus ac studiis immorentem vidimus.

EI elatus est nocte concubia et jam ad lucem vergente, ut ipse praescriperat, sine ulla pompa funeris, comitante nemine. Sepultus est in Templi Monasterii Laurentiani, prope Scheningam siti, cujus Sub-Prior fuerat, loco adsignato, meridiem versus, juxta B. Parentis monumentum, quod ipse filius A. MDCCXVI. poni curaverat.

Quodsi vivendi finis hic habetur optimus a Cicerone, quum integra mente, certisque sensibus opus ipsa eadem, quae coagmentavit, natura dissoluit: certe B. V. eam ob causam vel in primis fortunatus praedicandus est. Ad extremum enim halitum in statione, quam Deus ipsi mandaverat, permansit, nec de ea prius decessit, quam ab ipso Domino suo emissus esset atque evocatus. Quid igitur est, quod nimium praeter aequumque et bonum lugeamus mortem B. Rectoris? Quid est, quod a lacrumis vobis temperare non possitis, qui NOLTE NIVM sanguine et necessitudine aliqua attingitis? Quid enim? inquitis, tam carum nobis caput non lugeamus? cujus mors nobis satis acer-

ATV 32

E 2

ba

ba futura fuisset, etiam si aliquot annis post e vita discessisset; nunc vero multo acerbius nobis accidit, quod otio, Clementissimi Ducis indultu concesso, ipsi minus frui licuit. Sed perpendite mecum, ita summo Numini placuisse, ut in longe melius otium, quam illud certe fuit, quod ei exoptabamus, transferretur. Vivit enim nunc laboris omnis atque curarum expertus. Vivit ibi, ubi omnium munerum omnisque operae schalasticae vacatio plena est. Portum jam tenet, quem dudum expectavit. Quid enim aliud mors beatorum est, nisi miseriae portus? *Portum*, inquit CICERO, *nobis paratum et perfugium mortem putemus, quo utinam passis velis pervenire liceat.* Licuit hoc B. defuncto et quidem per Benignissimi Numinis voluntatem, cui et nos parere debemus, et a qua veram medicinam omnisque doloris oblivionem petimus merito. Nos quidem omnibus expetimus votis, ut Deus T. O. M. Viduam et Filium, ceterosque Beato Viro vel propinqua, vel longinqua cognatione conjunctos, omnes hoc casu mirum in modum afflictos, solatiis suis divinis ita erigat atque confirmet, ut non solum praeclarissime cum ipso B. defuncto actum sibi persuadeant, sed et post nubila phoebum expectent, clementioraque in dies a Divina Clementia, qua nihil certius nihilque majus excogitari potest, laetioraque fata sperent videantque.

SCRIPTA

SCRIPTA

A

B. JOH. FRID. NOLTENIO, R.

EDITA.

LIBRI.

- I. Lexicon, Lat. Linguae Antibarbarum. Helmst. 1730. 8.
Alph. III. pl. VI.
- Recusum Venetiis 1743. 8. Alph. II. pl. VII. Apud Joh.
Bapt. Recurtum,
- Editio II. Lipsf. et Helmst. 1744. 8. maj. Apud Chr. Frid.
Weygand. Alph. III. pl. III. c. dimid.
- Tres igitur hujus libri exstant editiones, de quibus sin-
gulis necessaria cognitu heic indicabimus.
- Editionem I. ipse B. Auctor imperfectam minusque ex-
asciatam in Praefat. editionis alterius vocat.
- Recensetur in Act. Erud. Lat. a. 1731. m. Apr.
- Confer. Nova Litter. Lipsf. a. 1730. p. 199.
- Editio II. Venetiis facta una eademque est cum priori,
si Titulum excipias, qui ita se haber: *Lexicon Lat. Lin-
guae Antibarb. in quo ex optimis hujus linguae auctori-
bus vera via ad puritatem scribendi loquendique panditur,
auctore Joh. Fr. Noltenio, Anna-Sophiann. Schening-
ConR. Praemittitur ejusdem oratio de Hodierno Lat.
Linguae cultu negligentiori.*

E 3

Ed.

Ed. III. ita locupletata, ita emendata et transformata est, ut plane novus liber videatur esse. Ne dicam de effigie B. Auctoris, de Praefatione nova quum Auctoris, rum alia Summe Vener. Jo. Laurent. MOSHEMII, huic editioni praemissis; licet in hac editione Or. de L. L. cultu desideretur. Ceterum usus atque fructus hujus libri in eo ponendus, ut, si quis scire cupit, quatenam ratio scribendi pronuntiandique sit recta, num vocula, vel dictio pura latinaque sit, nec ne, hoc in compendio unoque libro, quem propter exiguam ejus molem ad manum habere inter legendum scribendumque possis, uno intuitu unaque opera videat, nec necesse sit, vel alios sexcentos maximae maximam partem molis evolvere, quod ipse B. Auctor in editionis primae praefatione indicat, nullam sibi ex hoc labore laudem tribui cupiens, nisi quae in colligendo et vera a minus rectis discernendo versatur. Hinc non erat, quod fontes, ex quibus hauserat, nominatim quavis pagina indicaret, siquidem id scopo, quem sibi proposuerat, adversaretur, secus atque Auctoribus Commentar. Hamburg. P. II. A. MDCCXLV. videtur. Conf. Jo. Christoph. STRODTMANNI Osnabr. Gymn. Rectoris Meritiff. Geschichte jeztlebender Gelehrten Parte XI. p. 216. Additamenta hujus Lexici quamplurima in B. Viri scriniis latent.

II. *Preces et Cantilenae, quibus lectiones publicae inchoantur, distinguuntur, finiuntur in Ducali Anna-Sophiano, quod Scheningae est.* Helmst. 1721. 12. Recus. 1749. 8. apud Sal. Schnorrium pl. 3.

De editione priori observandum est, quod praeter cantilenas et preces, a Serenissima Fundatrice, Anna Sophia, praescriptas, etiam hymnos aliquot contineat, a Jo. Noltenio, B. Rectoris avo compositos, easque preces, quibus alumni horas, ut vocant, Canonicas in Laurentiani Monasterii templo obeuntes, uti consueverunt. Editio altera hoc habet praecipuum, quod etiam psalmi Davidici hymnique Ecclesiastici accesserint, quos coenobitae latine canunt. Ne dicam de additionibus aliis quibusdam necessariis.

OPVSCULA MINORA.

I. *De Barbarie imminente ad Patruelem suum* Jo. Rud. NOLTENIUM, designatum Scholae Gardelegiensis Rectorum. Helmst. 1715. 4. pl.

Causae, quae politici litteraturae occasum portant, in primis sunt, I. Humanitatis in scholis et academiis neglectus. II. Praematurus iste plurimum ad academias abitus, quum parentes anxie ad vota properant, et cruda filiorum studia ad altiora propellunt, eoque modo scholis inferioribus frequentiam adimunt, academias autem multis onerant hominibus, quos rectius

Eius cultores Vacunae, perdendo cibo natos, et remiges poculorum, quam bonarum artium studiosos vocaveris. Hi vix ante tres quatuorve hebdomadas tristi magistri ferulae manus subdixerunt, nec dum Aelii praeceptis satis imbuti sunt; et tamen eos saepenumero pro sacris rostris verba facere, ibique Chrysofomi laudem adfectare videmus. III. Propullulans iste in plurimis scholis latinae linguae neglectus. IV. Vanus et profanus iste in scholis docendi et gubernandi modus, neglectaque bonae mentis cultura atque disciplina.

II. *Progr. ad Orat. de Baptismo Johannis, a Jo. Frid. Spangenbergio, Clettenberga-Holsteiniensi, habendam invitans.* Helmst. 1718. 4. pl. I. in quo de aqua initiandi ritu apud antiquos ethnicos et Judaeos varia scitu jucunda adferuntur.

III. *De Libro Justorum ad Jos. X. 13. et II. Sam. I. 18. in memoriam duorum justorum, praematura quidem, beata tamen morte uno eodemque fere tempore extinctorum* Christoph. Henr. RITMEIERI, Theol. D. etc. et Andr. Jul. BOETTICHERI, Med. D. etc. Helmst. 1719. 4. pl. 3¹.

Libellus Justorum apud Judaeos fuit collectio lamentationum funebrium et quidem poëticarum in mortem magni cujusdam herois, aut viri de rep. aut eccl. bene meriti, ita, ut, qui Jos. II. allegatur, volumen sit lesuum, honori pugnacis Josuae dictorum, et qui II. Sam.

Sam. I. adducitur, in mortem Saulis, pro patria fortissime occumbentis, confectorum carminum congeries.

IV. *Vita Jo. NOLTENII, P. L. Pastoris Timmerlagienfis etc.* B. Rectoris Avi. Exstat in *Recens. Innoc.* 1720. pag. 975. seqq. Praemittenda haec vita erat Hymnis Eccl. metricis et rhythmicis a B. Jo. NOLTENIO in lat. ling. translatis, quos in unum collectos B. Rector J. C. OLEARIO Arnstadium miserat, publici juris ut faceret, quod tamen nondum, quod scio, factum est.

V. *Progr. memoriae Frid. Pauli Job. MOERINGII, Duc. Scholae Schening. Collegae*, d. XV. Sept. MDCCXXVI. *pie placideque defuncti, Rectoris et Collegarum nomine publice consecratum.* Helmst. 1726. 4. pl. 1.

VI. *Disquisitio Epistolica de Erudita Inscitia Theologo in primis necessaria, qua Theologo erudite inscio Jo. Bernbardo SCHROETERO, Ser. D. Br. ac Lun. per Diaecesin Schening. Superintendenti etc. novos eosque episcopales honores gratulatur* J. F. NOLT. 1728. 4. pl. 3.

Erudita inscitia illa ab Auctore definitur, quod sit habitus animi sapientis et modesti, vel de industria ignorare, vel non determinare volentis ea, quae vel certo fundamento destituuntur, vel nullum utilitatis fructum praestant, vel Deus plane abscondidit, aut tot difficultatibus obsepto reliquit, ut in iis elucubrandis oleum, quod ajunt, et operam perdamus. Ea adhibenda est

in omnibus scientiis, in Mathesi, ubi de quadratura circuli et de perpetuo mobili quaeritur; in Chiromantia, et Astrologia; in Physicis et Metaphysicis; in disquisitione de origine mali; et scholasticorum tricis; in Historia et Antiquitatum monumentis; in doctrina de spiritibus; in S. Scripturae locis intellectu difficilioribus, in quibus omnibus multa sunt, quae miremur, neque verò rimemur.

VII. *Vita ac merita Sigism. Andr. CYNONIS, Rectoris, etc.* d. XXVII. Sept. 1747. defuncti. Helmst. 1747. 4. pl. 4.

VIII. *Progr. de Lectione librorum ad comparandam eruditionem quidem necessaria, sed ad nonnullas prudentiae regulas sapienter moderanda.* Ad Orat. ab A. F. AND. NOLTENIO, Wackerslebio-Magdeburgensi, et Ge. Henr. WEIGELIO, Steimia-Brunsvicensi, ex prompta memoria recitandas, invitans. Ib. 1748. 4. pl. 2.

IX. *Progr. generatim breviterque ostendens, quo jure quae injuria controversae nonnullorum futilitatis atque ineptiarum postulentur; praemissum orationi, de ea elegantiores litteras discendi ratione, quae studiis academicis vitaeque negotiali atque exercitiae conducere aliquando multum possit, a Jo. Jul. Jac. WIEDV. WILT, ex prompta memoria recitandae.* 1749. 4. pl. 2.

X. *Progr. ad Or. Panegyrici. qua Natalis Ser. Principis ac Dn. CAROLI, D. Br. ac Lun. a Lud. Hier. a WVL. FEN, celebrandus indicitur, invitans.* 1750. F. pl. 2.

Ista,

Ista, nec plura scripsit beate defunctus, quia ab inclarescendi studio, famaue πολυγραφίας, qua plurimi fascinati sunt, tam alienus erat, quam qui maxime. Nec vero in Poetica etiam arte, in qua tamen excelluit, quae subinde vulgavit specimina, adeo multa conquerere potui; etsi cum omnibus harum rerum non imperitis vehementer optarim, ut poemata ab ipso facta junctim ederentur. Nonnulla quidem ex iis de exilio quasi suo revocavit, sedemque fixam iis adsignavit, passim per orbem vagatis, Vir maxime Rever. M. Jo. Tob. ROENIKE, Pastor Tilsena-Marchicus, in Recentiorum Poetarum Germanorum Carminibus Latinis selectioribus, Helmst. 1749. 8. vulgatis.

MSTA AD EDITIONEM PARATA ET
PERFECTA.

1. *Bibliotheca Latinitatis Restitutae s. Notitia eorum auctorum, qui post renatas litteras partim vitia linguae Lat. infectati sunt, partim nativam verborum vim et elegantio rem structuram explicuerunt; partim pure recteque dicendi praecepta tradiderunt; partim denique variis Criticis aut aliis eruditis observationibus ac salutaribus laboranti Latinitati opem tulerunt.*
2. *Historia foundationis illustris Scholae Schenningensis s. Or. inauguralis ad aedes hujus scholae olim dedicatus, habita d. XI. Apr. 1741. in sollemni panegyri.*

BEATO VIRO

HOC LESSV PARENTAMVS:

Quis cladem illius noctis, quis funera fando
 Explicet, aut possit vulnera flere fatis?
 Vulnera, quae nobis heu! mors infixit acerba;

Si mors, nec potius faeva rapina fuit.

VIR ruit insigni laude, et successibus amplis,

Qui praererat nostrae lustra per octo scholae.

VIR cecidit, subito contactus sanguinis ictu,

Clarus jam dudum nomine NOLTENII.

Qui, quidquid Graji, quidquid scripsere Quirites,

Id studio tenuit mentis et ingenio.

Vnum momentum tollitque rapitque, fidei

Qui nostram rexit sedulitate scholam.

Vna fuit, quae TE vivum vegetumque videbat:

Fato perfunctum vidit et una dies.

Dum ad studium formas juvenes, actoque labore

Languida pertentas membra levare cibo.

Sternutas subito, sternutandoque recumbis;

Nec refici medica lapsus ab arte potes.

Adfiliit, heu! corpusque suo sibi carius ulnis

Mollibus attollit, conterit atque fover

Vxor cara VIRI, frustra conamur amici.

Laberis, atque animus sanguis et omnis abit.

Labe

Laberis ac auras vitales morte relinquis,
Qui plures annos vivere dignus eras.
Ingemit hinc Conjux, TE fortunata marito :
Ingemit et Natus, Patris imago sui.
Luget amica cohors, usu TIBI cognita longo :
Et schola funestis fletibus ora rigat.
Nos quoque, quos junxit communis cura Lycei,
Lugemus moesti tristia fata VIRI.
Mens animusque idem nobis et mutuus ardor ;
Nec nostra est unquam sollicitata fides.
Tam cari capitis nunc nos absentia torquet,
Et leviora facit non nisi fata Deus.
Quisnam prostratis adeo solatia ferret ?
Dura Deus solus fata levare potest.
Tum quod saepe TVIS cecinisti haec tristia fata ;
Nempe quod instaret mors nec opina TIBI.
Sic patiens operum rebusque adfuerus agendis :
Sic doctis curis immoriturus eras.
Vtque mori voluit residens Venerabilis Abbas :
Sic quoque Rectorem morte sedere decet.

Qui legis has lacrimas, natus quibus unicus urnam
 Perfundit Patris, persentiscitque dolores,
 Naturae intextos, et ineluctabile luctus,
 His, quibus ingenium fletus minuere rapaces,
 Da veniam citharis, similis non immemor urnae.

Adlabor, Pater, ergo tuis pallentibus umbris
 Turbidus, impatiens artis. Mihi carior ipsa
 Hac vita Genitor, cujus mihi nulla dierum
 A meritis in me vacat aeternumque vacabit,
 Accipe, quae natus fert manibus, ultima iusta,
 Extremumque Vale, singultibus interruptum,
 Et monumenta tibi fido stata pectore nostro,
 In quibus illa dies, fragilis quae corporis hujus
 Jus habet, aeternum fatali jure carebit.
 Scilicet illa tui, dum mens cupit odit amatque,
 Dum memor ipse mei, patrii candoris imago,
 Ille decor recti, pietas sine fraude doloque,
 Impiger ornandi spartam pro viribus ardor,
 Firma tenaxque fides et fallere nescia vita,
 Observabuntur, veluti sacra pignora Patris,
 His, quibus ipse mori vidi flevique Parentem,
 His oculis, ad quos media jam morte natantes
 Exhortaturus vita fugiente retorfit.

Haecenus - - impedior lacrimis - - Qui scire laboras,
 Qualis erat Musis, quantusque docendo magister

In

In cathedris, *Madere* (*), tuis, ave, *Paulle*, tuisque
 I, tege, quae scripsit; de magna quaere cohorte,
 Quae gaudet Musis, olim patre usâ magistro,
 Quaeque maris *Veneti* Latium colit accola Pindum
 Si tibi testis erit major gens *Itala* nostra.

* *Maderus*. Magnus ille Anna-Sophianeï apud Scheningenses
 Rector, toto eruditorum orbe clarissimus.

Piis manibus
 Desideratissimi Parentis
 has lacrimas

litas
 unicus filius moestissimus

JOHANNES ANDREAS NOLTENIUS.

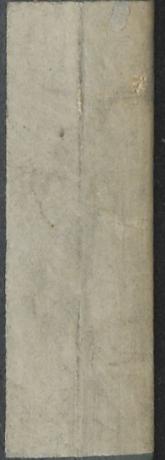
No 3500

ULB Halle

3

006 312 489

DE
 VITA SCRIPTIS ET MERITIS
 JOHANNIS FRIDERICI
 NOLTENII
 LYCEI SCHENINGENS. RECTORIS
 SCHEDIASMA
 M. JOH. ARNOLD. BALLENSTADII

P 524

HELMSTADII
 APVD CHRISTIANVM FRIDERICVM WEYGAND
 MDCCLV

No 3500

